

De woensdagen tijdens 2003 in het Museum voor Natuurwetenschappen

- januari 2004 -

PublieksObservatorium van de FWI's

Vautierstraat 29
1000 Brussel

PublieksObservatorium@natuurwetenschappen.be
T: NL: 02/627.41.96 FR:02/627.41.94

1. INLEIDING

Het Museum voor Natuurwetenschappen besliste om vanaf 1 juli 1997 de toegankelijkheid van het museum voor minder draagkrachtigen te vergroten door elke eerste woensdagnamiddag van de maand het museum gratis open te stellen.

Over het effect van deze gratis toegang tijdens één namiddag per maand is tot op heden slechts weinig geweten. In het Museum voor Natuurwetenschappen werd in 2002 weliswaar een mini-enquête gehouden tijdens een van deze namiddagen¹, maar meer weten we niet over de bezoekers tijdens deze dag.

Daarom besliste het PublieksObservatorium van de federale wetenschappelijke instellingen om op basis van de gegevens van de kassaregistratie na te gaan of er verschillen merkbaar zijn tussen betalende woensdagen en de eerste woensdagen van de maand.

In samenwerking met de dienst onthaal werden rapporten gedraaid waarin de bezoekers van het Museum tijdens de woensdagen van 2003 in gedetailleerde categorieën werden ondergebracht.

2. VOORBESCHOUWINGEN

In de data van het kassaregistratiesysteem kon voor dit rapport een onderscheid gemaakt worden tussen de voormiddag en de namiddag tijdens de eerste woensdag van de maand, maar niet tijdens de overige woensdagen van het jaar. Bijgevolg dienen de woensdagen als geheel te worden bestudeerd. In de toekomst zullen alleen woensdagnamiddagen met elkaar worden vergeleken.

Er bestaan verschillende tarieven, en bijgevolg ook tickets, voor verschillende leeftijdsgroepen. Voor jongeren lopen deze categorieën echter vaak in elkaar over. De eenduidige leeftijdsgrenzen die het kassaregistratiesysteem toelaat zijn de volgende: jonger dan 25 jaar², volwassenen, ouder dan 65 jaar. Daarnaast zijn er nog een aantal bezoekerscategorieën die niet kunnen herleid worden naar een van deze leeftijdsklassen. In wat volgt zullen dus de volgende categorieën worden gebruikt: jonger dan 25, volwassene, senior en andere.³

De eerste woensdag van de maand zal systematisch de 'gratis woensdag' worden genoemd; de overige woensdagen zullen de 'betalende woensdagen' worden genoemd.

¹ Baugard, D, *Le public du premier mercredi après-midi du mois gratuit au Muséum des Sciences Naturelles*, Maart 2002, KBIN Brussel, Onuitgegeven.

² De categorie 'jonger dan 25 jaar' is samengesteld uit nog niet schoolgaande kinderen, voltijdse studenten en groepsbezoekers die jonger zijn dan 25 jaar.

³ De categorie 'andere' is samengesteld uit bezoekerscategorieën waarvan de leeftijd niet kan achterhaald worden. Dit zijn meerbepaald 'vrienden van het museum', personen met een persoonlijke uitnodiging, en personen die genieten van de gehandicaptenkorting

Voor het berekenen van de gemiddelden werden de hoogste en de laagste waarneming weggelaten en dit zowel voor de gratis woensdagen als voor de betalende woensdagen.⁴ Voor berekeningen met absolute aantallen werden geen waarnemingen weggelaten.

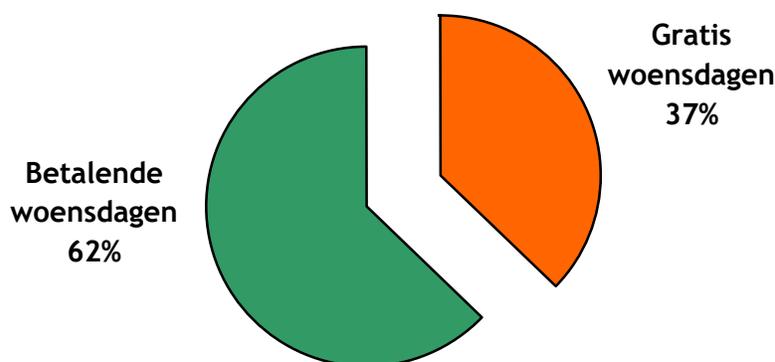
3. DE CIJFERS

In 2003 bezochten in totaal 34.625 mensen het museum op een woensdag, 12.920 deden dit op een eerste woensdag van de maand, 21.705 mensen bezochten het museum tijdens een van de 41 andere woensdagen. (TABEL 1)

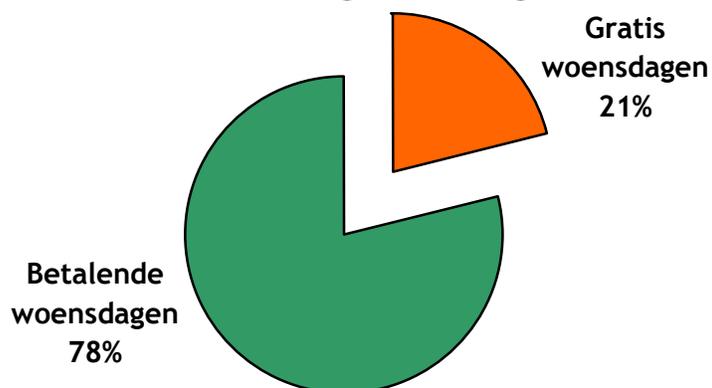
T1 - Verdeling van bezoekers en woensdagen in 2003

	Totaal	Gratis woensdagen	Betalende woensdagen
Aantal bezoekers	34.625	12.920	21.705
Proportie bezoekers	100%	37,3%	62,7%
Aantal woensdagen	52	11	41
Proportie woensdagen	100%	21,2%	78,8%

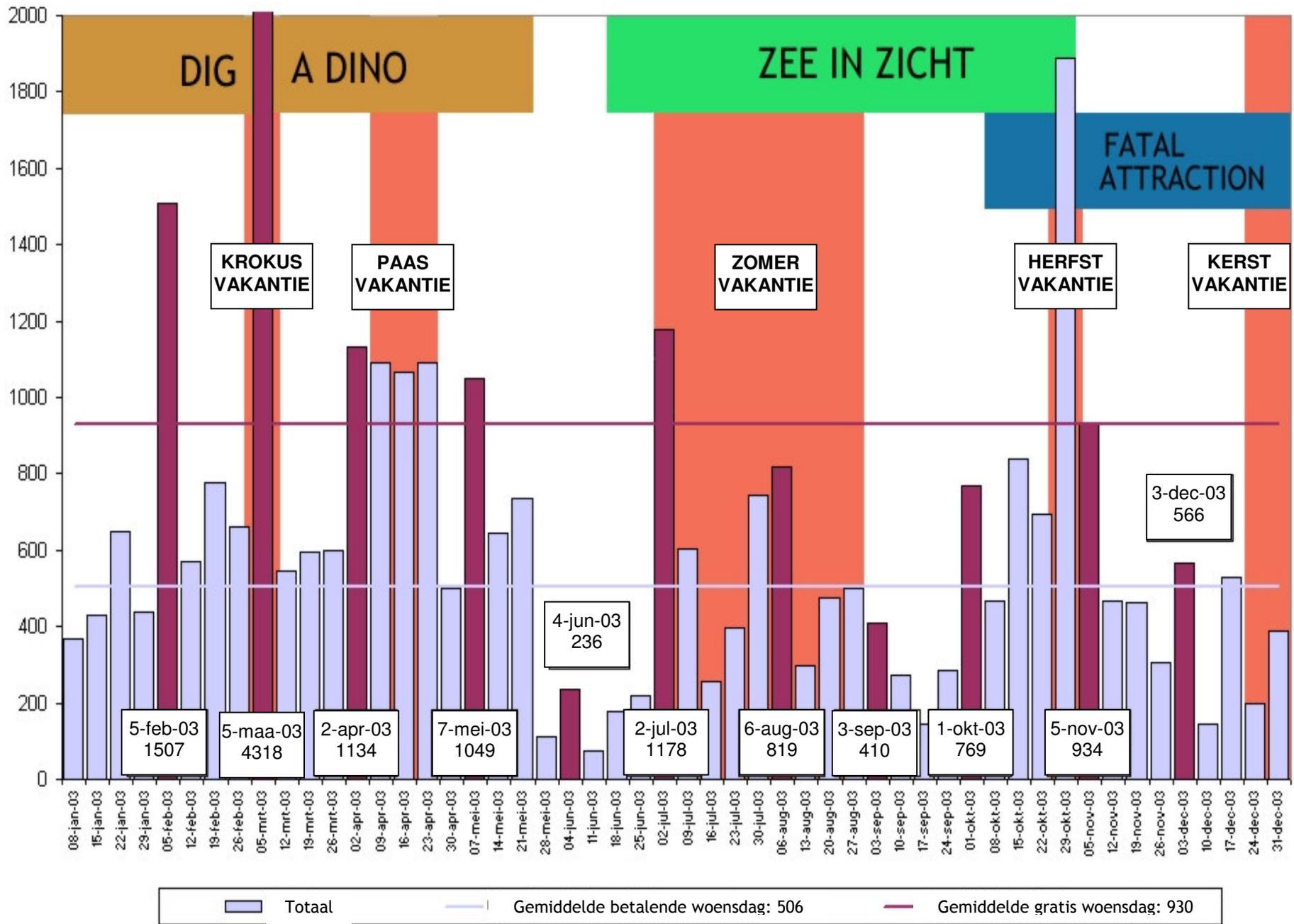
G1 - Verdeling bezoekers

G2 - Verdeling woensdagen

⁴ Volgende data werden weggelaten : Gratis : 5 maart (4318 bezoekers) en 4 juni (236 bezoekers). Betalend : 29 oktober (1887 bezoekers) en 11 juni (75 bezoekers)

G3 - Totaal aantal bezoekers tijdens de woensdagen van 2003

Tijdens gratis woensdagen bezocht een grotere proportie van het totale aantal bezoekers dan zou verwacht worden aan de hand van de verdeling van gratis en betalende woensdagen (GRAFIEK 1 en GRAFIEK 2).

Grafiek 3 laat de verdeling zien van de bezoekers over alle woensdagen van 2003. Het museum ontving tijdens de eerste woensdag van de maand in 2003 gemiddeld 930 bezoekers, terwijl tijdens de overige woensdagen gemiddeld 506 mensen het museum bezochten. Dit betekent een gemiddelde stijging van 84% ten opzichte van betalende woensdagen.

T2 - Hoogste, laagste en gemiddeld bezoekersaantal in 2003

	Gratis woensdagen	Betalende woensdagen
Hoogste	4.318	1.887
Laagste	236	75
Gemiddelde	930	506
Ratio: Hoogste/gemiddelde	4,6	3,7

De topwoensdagen in 2003 waren 5 maart (gratis woensdag) met 4318 bezoekers en 29 oktober (betalende woensdag) met 1887 bezoekers. Aan het andere uiteinde waren de zwakste woensdagen 4 juni (gratis woensdag) met 236 bezoekers en 11 juni (betalend) met 75 bezoekers. (TABEL 2)

Het is opvallend dat deze beide topwoensdagen telkens tijdens een schoolvakantie vielen (en er bijgevolg proportioneel iets minder jongeren waren en meer volwassenen omdat er geen schoolbezoeken plaatsvonden). We merken ook dat de betalende woensdagen tijdens de paasvakantie bezoekersaantallen halen die hoger zijn dan het gemiddelde bezoekersaantal tijdens gratis woensdagen.

De laagste bezoekersaantallen bevinden zich beide tijdens de eindexamens, wat niet verwonderlijk is voor een museum dat zich expliciet op een jonger publiek richt. De hele periode van begin juni tot eind september wordt gekenmerkt door lagere bezoekersaantallen met sporadische opflakkingen.

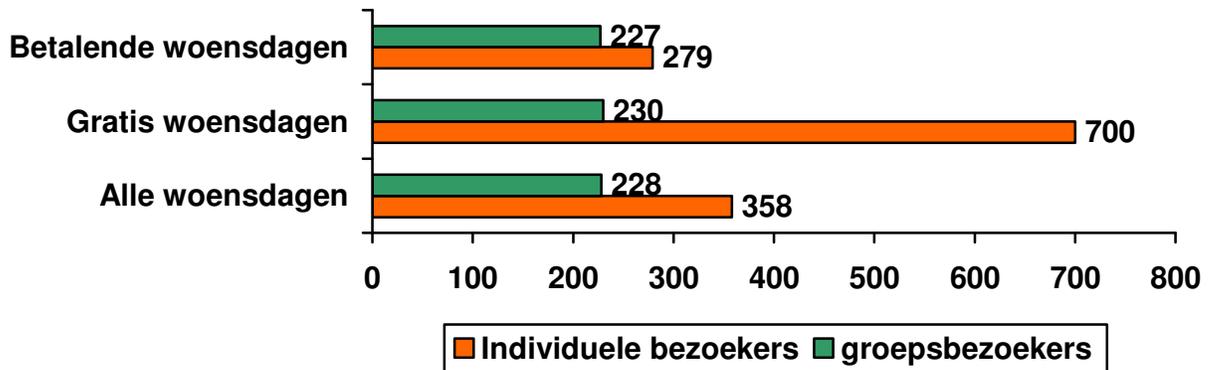
4. DE SAMENSTELLING VAN HET PUBLIEK TIJDENS DE WOENSDAGEN

4.1. Groepsbezoekers en individuele bezoekers

Het gemiddelde aantal groepsbezoekers verschilt niet tussen gratis woensdagen en betalende woensdagen. De stijging in absolute aantallen is volledig toe te schrijven aan de toename van het aantal individuele bezoekers (GRAFIEK 4).

Het museum ontvangt zowel tijdens gratis woensdagen als tijdens betalende woensdagen ongeveer 230 groepsbezoekers. Het gemiddelde aantal individuele bezoekers stijgt van 279 tijdens betalende woensdagen naar 700 tijdens gratis woensdagen. De gratis toegang zorgt dus voor een meer dan verdubbeling van het aantal (individuele) bezoekers.

G4 - Groepsbezoekers versus individuele bezoekers - gemiddelden voor 2003

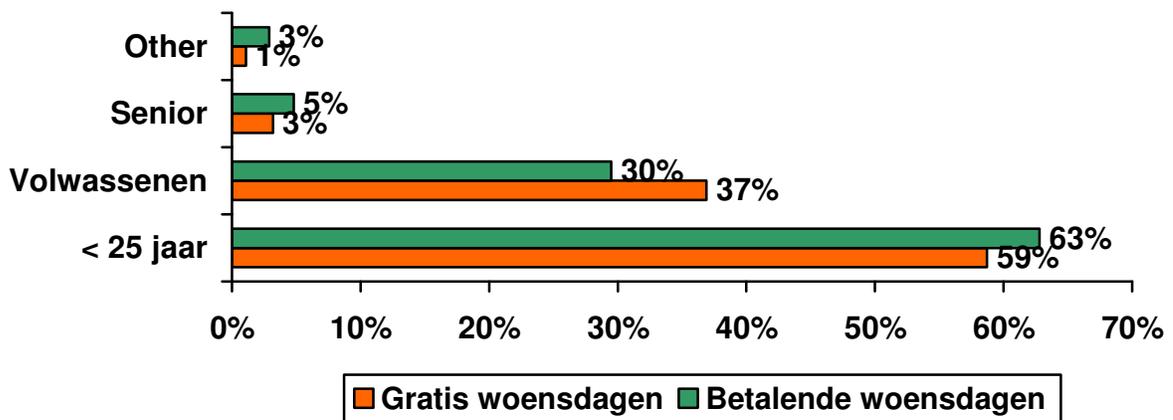

4.2. Leeftijdscategorieën tijdens de woensdagen van 2003⁵

Er bestaan eveneens verschillen in de leeftijdsverdeling tussen gratis en betalende woensdagen. (GRAFIEK 5) Zowel de proportie senioren als min 25-jarigen neemt af ten voordele van het aantal volwassenen.

Concreet betekent dit dat het museum tijdens gratis woensdagen iets meer volwassen bezoekers ontvangt en minder jongeren en senioren.

G5 - Leeftijdscategorieën - gemiddelde proporties voor 2003

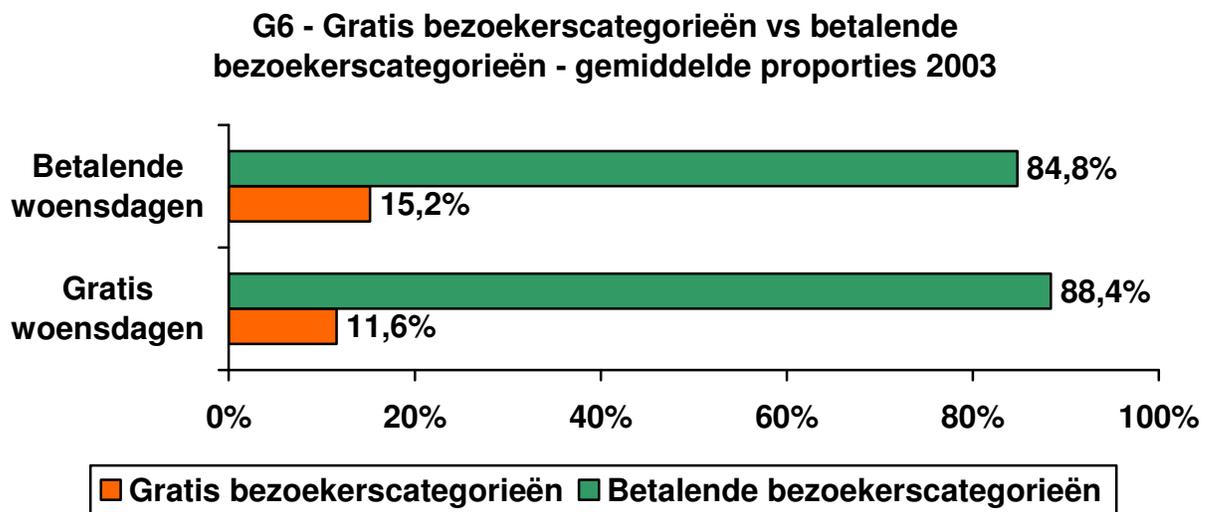
⁵ We wijzen er nogmaals op dat de categorie 'other' bestaat uit groepen bezoekers waarvan de leeftijd niet kan opgemaakt worden.

4.3. De gratis en betalende bezoekerscategorieën

Is de gratis woensdagnamiddag een maatregel die economische voordelen heeft voor de bezoekers? En welke zijn de gederfde inkomsten voor het museum?

Over alle woensdagen gespreid, bezoekt 14% van de bezoekers het museum gratis. Tijdens normale woensdagen, bedraagt dit percentage 15% terwijl de gemiddelde proportie bezoekers die in aanmerking komt om het museum gratis te bezoeken op de gratis woensdagen daalt tot 12%. (GRAFIEK 6)

Anders gesteld: tijdens de gratis woensdagen vindt men minder mensen in het museum die altijd recht hebben op een gratis ticket.

5. **BESPREKING**

De gratis toegang tijdens de eerste woensdagnamiddag van de maand blijkt een sterke hefboom te zijn om meer bezoekers naar het museum te lokken. Het gemiddelde aantal totale bezoekers tijdens gratis woensdagen is 84% groter dan tijdens betalende woensdagen.

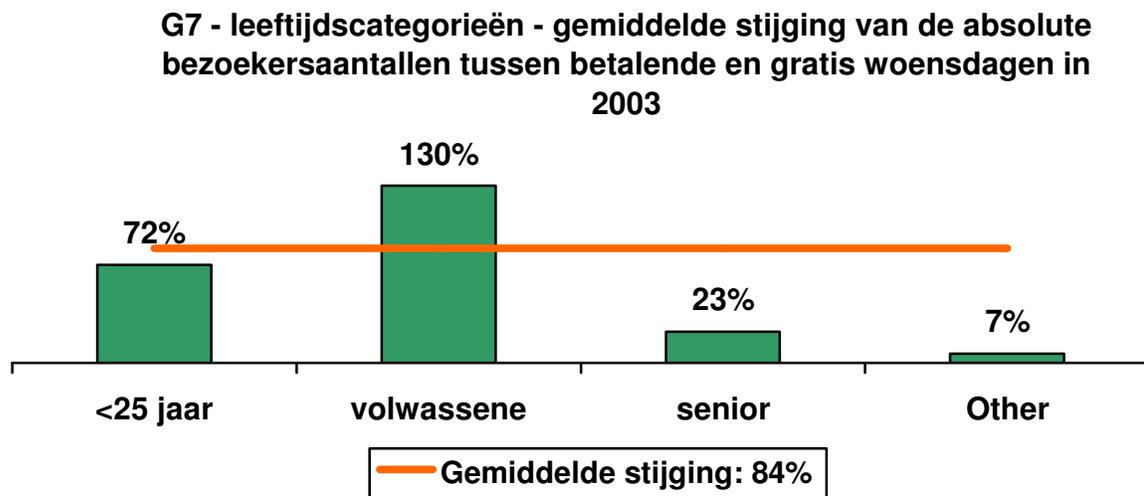
Aangezien het gemiddelde aantal groepsbezoekers niet verschilt tussen gratis en betalende woensdagen, dragen deze niet bij tot de stijging in bezoekersaantallen. Bijgevolg mogen we de gemiddeld 700 individuele bezoekers tijdens gratis woensdagen vergelijken met de gemiddeld 279 bezoekers tijdens betalende woensdagen.

Zodoende bekommt men een toename met factor 2,5 van het aantal individuele bezoekers tijdens gratis woensdagen in vergelijking met de betalende woensdagen.

Deze toename met factor 2,5 is vergelijkbaar met deze van het Louvre die elke eerste zondag van de maand zijn deuren gratis open stelt voor het publiek. In de periode tussen 1996 en 2000 telde het Louvre tijdens de gratis zondagen 2,3 keer zoveel Franse bezoekers als tijdens betalende zondagen.⁶

De stijging in absolute bezoekersaantallen tijdens gratis woensdagen is dermate belangrijk dat het onwaarschijnlijk is dat deze aan toevalsfactoren kan worden toegeschreven. Men zou er van kunnen uitgaan dat deze cijfers impliceren dat minstens 50% van de individuele bezoekers tijdens gratis woensdagen op de hoogte moet zijn van deze maatregel om deze toename te verklaren. In het onderzoek van Baugard (2002) bleek dat twee derden van de gratis woensdagbezoekers op de hoogte was van de gratis toegang.

De categorie volwassenen neemt sterker toe tijdens de gratis woensdagen (+130%) terwijl de categorie senioren (+23%) minder sterk toeneemt dan de gemiddelde toename van 84%. De toename van het aantal min 25-jarigen stemt ongeveer overeen met de gemiddelde toename over alle leeftijdscategorieën. (GRAFIEK 7)

Tijdens betalende woensdagen zijn er in het museum 2,13 min 25-jarigen voor iedere volwassene terwijl er tijdens gratis woensdagen 1,59 min 25-jarigen zijn voor iedere volwassene.

Een veronderstelling is dat tijdens gratis woensdagen kinderen vaker begeleid worden door ouderparen terwijl kinderen op betalende woensdagen eerder door 1 ouder worden begeleid. Deze hypothese dient onderzocht te worden.

⁶ Fourteau, C, « La gratuité au bois dormant ... Cinq ans de gratuité du dimanche au Louvre 1996-2000 » in Donnat, O & Octobre, S, *Les publics de équipements culturels : méthodes et résultats d'enquêtes*, Ministère de la Culture et de la Communication, Département des études et de la perspective, Les travaux du DEP, Paris, 2001

De hypothese van Baugard (2002) dat grootouders van de gratis woensdagnamiddagen meer gebruik maken om het museum met hun kleinkinderen te bezoeken, wordt niet ondersteund door de data.

Grafiek 3 laat twee factoren zien die elkaar versterken: (1) het effect van gratis woensdagen en (2) het effect van schoolvakanties. Met uitzondering van de zomervakantie en de kerstvakantie, schieten bezoekersaantallen tijdens schoolvakanties de hoogte in en bereiken ze of overstijgen ze het niveau van gratis woensdagen. Tijdens de Krokusvakantie en de herfstvakantie bedroeg het aantal bezoekers het viervoud van hun gewone aantal, en dit zowel voor de gratis woensdag tijdens de krokusvakantie als voor de betalende woensdag tijdens de herfstvakantie. Wanneer deze twee factoren, gratis inkom en schoolvakantie, samenvielen gingen de bezoekersaantallen door het plafond. De toename tijdens de paasvakantie is minder hoog dan deze tijdens de herfstvakantie maar toch overstijgen de bezoekersaantallen van deze betalende woensdagen systematisch het niveau van dit van de gratis woensdagen.

Men kan hieruit afleiden dat acties om bezoekers aan te trekken beter niet tijdens de Krokus-, paas- of herfstvakantie worden georganiseerd aangezien er sowieso reeds een toename plaatsvindt.

De gratis woensdag heeft een economische impact aangezien de proportie bezoekerscategorieën die geen recht heeft op gratis toegang een beetje groter is tijdens gratis woensdagnamiddagen dan tijdens betalende namiddagen.

Voor hoeveel mensen is de toegangsprijs daadwerkelijk een barrière om het museum te bezoeken? Anders gesteld, hoeveel bezoekers van gratis woensdagen zouden niet gekomen zijn indien er geen gratis toegang was? Dit is de vraag naar de grootte van het incitatie-, het transfer- en het tegentransfereffect.⁷ De gegevens waarover we beschikken laten echter niet toe om deze vraag te beantwoorden. De ervaringen van het Louvre en de Staatliche Museen zu Berlin doet ons wel vermoeden dat er een belangrijk incitatie- en transfer-effect is voor de mensen die in de buurt van het museum wonen.⁸

⁷ Incitatie-effect : uitsluitend gekomen omwille van de gratis toegang ; Transfer-effect : bezoekdag verplaatst om gebruik te kunnen maken van de gratis toegang ; Tegen-transfert : bezoekdag verplaatst om niet tijdens de gratis dag te bezoeken of bezoek van ander museum tijdens de gratis zondag.

⁸ Fourteau, C, 2001

Goudriaan, R ; Been, I & Visscher, CM, *Musea en plein publique. Vormgeving en effecten van gratis toegang*, APE bv, Den Haag, februari 2002

Daarnaast zou men eveneens moeten nagaan welke de sociale en culturele achtergrond is van de volwassen bezoekers tijdens gratis woensdagnamiddagen om uit te maken of deze maatregel een sociale maatregel is of niet.⁹

Dit initiatief is in ieder geval al sociaal in de zin dat het gratis openstellen van het museum een bijdrage is aan de lokale gemeenschap waarin het museum is gevestigd: terwijl gemiddeld 4 bezoekers op 10 in de Brusselse agglomeratie wonen, loopt dit tijdens gratis woensdagnamiddagen op tot 7 op 10 bezoekers.¹⁰

Mogelijk is dit te wijten aan het feit dat de gratis inkom tijdens de eerste woensdagnamiddag van de maand beter gekend is bij mensen uit het Brusselse dan bij mensen uit de rest van België.¹¹

Wanneer men tijdens gratis woensdagnamiddagen in het museum rondloopt, ziet men binnen de museummuren een betere vertegenwoordiging van de allochtone populatie dan tijdens andere dagen. De vraag is of dit kan bevestigd worden door objectief cijfermateriaal. Over de proportie bezoekers uit lagere sociale klassen kan dezelfde vraag worden gesteld.

TOEKOMST: GEGEVENS EN RAPPORTAGE

In de toekomst zullen de gegevens van de kassaregistratie systematisch in gelijkaardige rapporten worden gegoten om evoluties over de tijd te bestuderen.

Aangezien er al duidelijke verschillen merkbaar zijn tussen gratis en betalende woensdagen, is de investering in tijd en mankracht om in de toekomst alleen namiddagen met elkaar te vergelijken verantwoord.

TOEKOMST: ONDERZOEK

In eerste instantie wordt voorgesteld om over te gaan tot identificatie van verschillen in de samenstelling van bezoekerentiteiten.

Vervolgens zal een eerste stap worden gezet in de analyse van de vertegenwoordiging van allochtone bezoekers tijdens gratis woensdagnamiddagen en betalende woensdagnamiddagen.

En ten slotte dient te worden nagegaan hoe groot het incitatie-, het transfer- en het tegentransfereffect is van gratis woensdagen.

⁹ Niets doet ons vermoeden dat dit niet het geval zou zijn. Het Louvre vergeleek de beroepsklassen van de bezoekers tijdens gratis en betalende zondagen : tijdens gratis zondagen is er een lichte oververtegenwoordiging van arbeiders en bedienden, een ondervertegenwoordiging van middenkaders en een te verwachten proportie hogere kaderleden.

¹⁰ Baugard, 2002

¹¹ Baugard, 2002

6. CONCLUSIE

- Tijdens gratis woensdagen verdubbelt het aantal individuele bezoekers in vergelijking met betalende woensdagen.
- Tijdens gratis woensdagen stijgt de proportie volwassen bezoekers, blijft de proportie jonge bezoekers ongeveer gelijk en neemt de proportie senioren af.
- Tijdens gratis woensdagen ligt de proportie bezoekers die het ganse jaar door recht heeft op gratis toegang iets lager dan tijdens betalende woensdagen.
- Het aantrekeffect van schoolvakanties (Krokus, Pasen, Herfst) is complementair aan het effect van gratis inkom.